

6. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.): хрестоматія / упоряд.: Л.Д. Березівська та ін. Київ : Наук. світ, 2003. 418 с.

The article focuses on the peculiarities of the formation of national-patriotic and civic value orientations of children and youth in the pedagogical views of the outstanding Ukrainian activist, teacher, linguist, theologian Ivan Ivanovich Ohiienko. The priority directions concerning the effectiveness of the educational activity of the growing personality are considered, the civil and national aspects of the formation of the consciousness of the student youth are actualized. It emphasizes the importance in the educational process of the native language, history, culture, spirituality, the formation of children's national consciousness, that is, the system of ideal ideas of people about the history of their national, ethnic community, its place among other communities, the state and prospects of the development of relations with them, as well as about national interests, ideals and values. It is noted that religious education, according to I. Ohiienko, directs the development of the subjective world of a future citizen, promotes the conscious adoption of spiritual, social, life and moral values, the establishment of independence in solving complex spiritual and moral problems in accordance with the positive (Christian) values, patterns and ideals. It is noted that, speaking of various forms, methods, sources and ways of national-patriotic education, I. Ohiienko emphasizes that the leading place in this process belongs to the Ukrainian educational community, which must understand its role and place in the formation of high national and civic consciousness and self-awareness of Ukrainians. The teacher drew attention to the fact that all subjects, and especially social ones, taught in secondary and higher schools of Ukraine should update the national and civic issues. Undoubtedly, the key values were the native language, national culture, civic consciousness and high spirituality of the individual.

Key words: Ivan Ohiienko, national consciousness, citizenship, spirituality, culture, values, patriotism, personality upbringing.

Отримано: 21.08.2018 р.

УДК 37.0641:373(477)«20»]:37(477)Огієнко
DOI: 10.32626/2309-7086.2018-15-2.315-320

Т. В. Олинець

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА У КОНЦЕПЦІЇ НУШ ТА У СВІТЛІ ІДЕЙ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті висвітлено проблему впливу родинного та шкільного виховання на формування і розвиток особистості дитини. Визначено зміст, основні методи, концептуальні ідеї сімейного виховання. Розкрито сутність поняття педагогіки партнерства як одного із ключових компонентів концепції Нової української школи. Обґрунтовано форми спілкування та переваги співпраці вчителя та батьків. Окреслено погляди й ідеї видатного українського освітнього діяча, педагога І. Огієнка щодо ролі партнерства сім'ї та школи у вихованні підростаючого покоління. Вказано основні причини і наслідки духовних депресій молоді в зв'язку з недостатньою увагою сім'ї та школи.

Ключові слова: Іван Огієнко, педагогіка, виховання, партнерство, особистість, родина, діти, суспільство.

Один із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства – педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Адже вплив сім'ї на формування особистості дитини є беззаперечним. Саме сім'я завжди була і залишається природним середовищем первинної соціалізації дитини. Теорія сімейного виховання ґрунтується на особистому прикладі батьків, індивідуальному підході до дитини, на взаємодії батьків і педагогів.

Згідно з одним із принципів Нової української школи «учителі налагоджують партнерські стосунки з батьками, щоб забезпечити максимальну підтримку дітям, задовольнити їхні потреби, які виникають у процесі розвитку та навчання» [5, с.146].

У дослідженні проблеми впливу сімейного виховання та педагогіки партнерства на формування і розвиток особистості особливо важливими є наукові праці Амонашвілі Ш., Беха І. Бібік Н., Вишневського О., Волкова Н., Зайченко І., Макаренка А., Максимюк С., Сухомлинського В., Холоднової Л. та ін.

Метою статті є розкрити сутність понять, концептуальні ідеї сімейного виховання та педагогіки партнерства. Окреслити погляди й ідеї видатного українського освітнього діяча, педагога І. Огієнка щодо ролі партнерства сім'ї та школи у вихованні підростаючого покоління.

В сім'ї закладаються основи формування особистості. Сім'я пов'язана кровними і родинними відносинами, поєднуючи подружжя, дітей і батьків, об'єднує одночасно два, три, а інколи й чотири покоління.

Сім'я впливає на дитину з першого дня народження. Спосіб життя родини і характер спілкування з малям є визначальним щодо формування в дитини перших звичок, від яких значною мірою залежатиме її майбутня поведінка.

Саме батьки – найперші вихователі – мають найбільший вплив на своїх дітей.

Перші вимоги до особистості людини і її поведінки, як результат сімейного виховання, ми знаходимо вже в біблійних заповідях: не убий, не кради, будь шанобливим до старших і т.д.

Завданням сімейного виховання є формування таких рис і якостей особистості, які допоможуть гідно подолати життєві труднощі, перешкоди й негаразди.

Зміст сімейного виховання включає в себе моральне, розумове, трудове, естетичне і фізичне виховання. Особливу увагу слід приділяти вихованню в дітей любові до батьків, рідних, рідної мови, культури свого народу, поваги до людей, піклування про молодших і старших, співчуття і милосердя, шанобливого ставлення до традицій, звичаїв, обрядів, знання свого роду, історії народу.

Основними методами виховання дітей у сім'ї є особистий приклад батьків, стимулювання до навчання на повну силу, розвиток здібностей дитини, створення найкращих умов для навчання, самообслуговування та трудового допомога батькам, запобігання негативним впливам мікросередовища [4, с.270-271].

Взагалі ж, концепція сімейної педагогіки, тобто наукові основи і основні напрями, як правило, в різні історичні періоди при різних суспільних устроях зовні залишалися незмінними. Вони передбачали загальнолюдські цінності: боротьбу добра зі злом і його перемогу над останнім, чесність і честь, гідність і любов до людей, працелюбство і вміння бути вдячним. Сутністю концепції є створення системи виховання, яка забезпечувала б всебічний і гармонійний розвиток особистості. Тільки таке сімейне виховання може принести щастя дитині.

Сімейне виховання розпочинається з любові до дитини. Педагогічно доцільна батьківська любов – це любов до дитини в ім'я її майбутнього, на відміну від любові в ім'я задоволення власних батьківських почуттів, бажання батьків «купити» дитячу любов і прихильність. Сліпа, нерозумна любов деформує у свідомості дітей систему цінностей, породжує утриманство. У дітей формується зневага до праці, не розвивається почуття вдячності, безкорисної любові до батьків та інших родичів.

Виховний процес у сім'ї не має меж, початку чи кінця. Батьки для дітей – це життєвий ідеал, нічим не захищений від пильного дитячого ока. Сім'я створює для дитини ту модель життя, в яку вона залучається. Саме діти відображають соціальне середовище, в якому живе сім'я.

Сім'я позитивно впливатиме на дітей, якщо в ній пануватиме здоровий дух єдності. Родинні чвари, постійні сварки між батьками, а ще гірше – негідна поведінка когось з них, негативно позначаються на вихованні дітей [5, с.38].

Сімейне виховання – це педагогіка буднів, педагогіка кожного дня, яка в повсякденному житті здійснює велике таїнство – формування особистості людини [2, с.366-367].

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Педагогіка партнерства – чітко визначена система взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, вчителів), яка:

- організовується на принципах добровільності й спільних інтересів;
- ґрунтується на повазі й рівноправності всіх учасників, дотримуючись визначених норм (права та обов'язки) та враховуючи ціннісні орієнтири кожної із сторін;
- передбачає активне включення всіх учасників у реалізацію спільних завдань та готовність брати на себе відповідальність за їх результати.

Місія вчителя – допомогти розкрити та розвинути здібностей, талантів і можливостей на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

Форми спілкування можуть бути різними:

- 1) тижневі або місячні інформаційні бюлетені, які містять інформацію про всі заходи, в яких беруть участь діти;
- 2) зустрічі групи батьків, які можуть зустрічатися для планування волонтерських заходів для класу чи школи;
- 3) обмін книжками: батьки й вчителі можуть обмінюватися книгами про цікаві підходи до навчання та виховання дітей;
- 4) святкові заходи, до яких долучаються діти, вчителі і батьки, можна організовувати з різних приводів – історичні події, події важливі для громади, сезонні святкування, події у шкільному житті та ін. [5, с.141].

Переваги співпраці вчителя і батьків (переваги для вчителя):

- 1) отримання від батьків додаткової інформації про дітей;
- 2) надання батькам допомоги в організації освітнього середовища, виготовленні навчальних матеріалів;
- 3) надання допомоги батьками у проведенні окремих навчальних занять – проведення екскурсії, під час проектної діяльності;
- 4) участь батьків у навчальному процесі збільшує їхню повагу до роботи вчителя [5, с.142].

Отже, переваги від постійного спілкування отримують всі: вчителі, діти й батьки. Особливо важливе воно для дітей, які бачать дорослих, важливих в їхньому житті, які співпрацюють. Це зміцнює їхнє відчуття впевненості й безпеки.

Видатний український вчений, державний, громадський, релігійний діяч Іван Огієнко присвятив велику частину свого життя педагогічній діяльності. Він розглядав питання виховного впливу на підростаюче покоління як єдиний комплекс цілеспрямованих дій родини, школи, позашкільних установ, у тому числі і церкви.

У справі виховання дітей, на думку професора І. Огієнка, учителі та батьки повинні виступати як партнери, постійно доповнювати і підтримувати один одного, оскільки у школі удосконалюються ті риси і якості, які формуються батьками [1, с.309].

Робота з формування ціннісних орієнтацій неможлива без докорінного поліпшення родинного виховання. Тому що сім'я, зазначає І. Огієнко у праці «Навчаймо дітей своїх української мови!» (Вінніпег, 1961), – це «домашня церква», в якій закладається духовний стрижень особистості, основи її моралі, самобутність національного світовідчуття і світорозуміння [3, с.57].

На погляд вченого, батьківська сім'я – важливий інститут соціалізації у ранньому дитинстві. Вона має вирішальне значення у формуванні емоційного світу, самосвідомості і моральних засад особистості в перші роки життя. Якщо цього не зроблено, або зроблено погано, відтворити втрачене надзвичайно важко.

Велика значущість родини, констатував Іван Огієнко, у вихованні духовності дітей і молоді зумовлена особливостями її впливу – безперервністю, постійністю, тим, що вона виховує не тільки за допомогою прямих виховних впливів, а й на морально-чуттєвому і навіть на інтуїтивному рівні, що забезпечує високу ефективність досягнутих результатів та їх довготривалість.

Доброчинна домашня атмосфера, пронизана духовністю, щирою прихильністю один до одного членів сім'ї, взаєморозумінням, бажанням поділитися своїми думками і бути корисним для близьких, гуртова праця, родинні свята, народні звичаї та обряди надзвичайно глибоко впливають на дітей. Саме у родині дитина залучається до рідної мови, культури, праці, народних звичаїв і обрядів, а також до певної системи духовних цінностей або ідеалів.

Родинні цінності, зазначає І. Огієнко, є результатом життєвого відбору духовних і моральних законів існування сім'ї, її світогляду і ставлення до навколишнього. Сюди також входять і досвід попередніх поколінь, шанування предків, взаємодопоміжка, взаємодопомога, що у своїй єдності забезпечує життєспроможність інституту сім'ї в житті нації, громади, зберігає її загальнолюдську цінність.

І. Огієнко зазначав, що основними завданнями родинного виховання є:

- формування духовних цінностей з позицій добра, справедливості, гідності, правди, честі, людяності;
- створення сприятливої трудової атмосфери в сім'ї;
- залучення дітей до світу знань через народні казки, пісні, прислів'я, приказки, думи, лічилки тощо;
- турбота про те, щоб дитина всебічно розвивалася, володіла рідною мовою, елементарними знаннями про навколишнє середовище (рідний край, природу тощо);
- залучення дітей до активної участі в народних традиціях, звичаях, обрядах, виховання в них національної свідомості і самосвідомості, характеру та ін. [3, с.60-61].

Таким чином, створення педагогічних умов виховання духовності в підростаючої особистості в основному залежить від ставлення батьків до духовних цінностей [3, с.60].

Не можна обійти увагою той факт, що під впливом ціннісних орієнтацій сім'ї на особистісному рівні дитини відбувається відбір духовних цінностей, які залишаються, зітруться або трансформуються під впливом вимог суспільства. І. Огієнко застерігає, що коли суспільні духовні цінності та ідеали суперечать особистим, відбувається відторгнення частини або руйнація всієї ціннісної системи дитини, що у свою чергу, призводить до духовної кризи, яка проявляється передусім у дезорієнтації та спустошеності.

Сьогодні основними причинами духовних депресій, які спостерігаються в сучасній школі, є:

- Різке розмежування, а то й протиставлення громадських, суспільних і родинних цінностей формує індивідуалістичну особистість, відокремлену від соціуму, національних духовних цінностей та інтересів, особистість з усвідомленням власної винятковості або, навпаки, зайвості, що не розуміє сенсу життя, опозиційно налаштовану до суспільства, громади.
- Підміна духовної уваги, близькості матеріальним піклуванням, коли батьки нібито все роблять для дитини (купають дорогі речі, намагаються дати престижну освіту та ін.), натомість постійно нав'язують свою волю, придушують дитячу ініціативу, не враховують індивідуальних здібностей і нахилів дитини.
- Заперечення батьками духовності в дітей є наслідком нерозуміння самоцінності та унікальності внутрішнього світу дитини й несталості її духовних процесів, високої вразливості психіки і основною причиною появи закомплексованих і замкнутих людей, які бояться проявити в чомусь свої духовні прагнення, погляди, щоб зберегти внутрішній спокій, життєву рівновагу, що згодом переростатиме в цинічне ставлення до життя, до національних і загальнолюдських цінностей [3, с.58].

В умовах сім'ї та школи, наголошував Огієнко, укорінюються основні якості, здібності, нахили, таланти, звички дітей. Підтримка сім'ї та комфортне шкільне середовище систематично сприятимуть їхньому розвитку.

Шкільне, родинне і релігійне виховання, зазначав вчений, виконують одну важливу спільну функцію – виховують підрастаючу особистість як свідомого громадянина своєї держави, котрий вболіває за майбутнє народу, відроджує і розвиває культуру, поважає історичне минуле, мову та відстоює інтереси своєї Батьківщини [3, с.64].

Отже, зважаючи на великий вплив родинного та шкільного виховання на формування та розвиток особистості дитини, можна впевнено стверджувати, що педагогіка партнерства є доцільною для досягнення найвищих результатів у вихованні молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Духовна і науково-педагогічна діяльність І.І. Огієнка (1882-1972) в контексті українського національного відродження : наук. допов. / під заг. ред. Є.І. Сохацької. Коломия : Коломийська друкарня ім. Шухевича, 1997. 352 с.
2. Зайченко І.В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2006. 528 с.
3. Кучинська І.О. Духовні джерела Івана Огієнка : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2004. 88 с.
4. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 667 с.
5. Нова українська школа : поради для вчит. / під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : Плетяда, 2017. 206 с.

The article is concerned with the problem of the influence of family and school education on the formation and development of a child's personality.

The essence of concepts, conceptual ideas of family education and pedagogy of partnership have been revealed. The content of family education, which includes moral, mental, labour, aesthetic and physical education, is determined. It is found out that the main methods of upbringing children in the family are a personal example of parents, stimulation of full-time education, development of a child's abilities, creation of the best conditions for study, self-service and work assistance to parents. One of the key components of the concept of the

New Ukrainian School, which is the pedagogy of partnership, is examined. Pupils, parents and teachers, united by common goals and aspirations, are considered to be as volunteers and interested accomplices, equal participants in the educational process, responsible for the result. The principles of the partnership pedagogy, forms of communication and advantages of cooperation among teachers and parents are substantiated.

The views and ideas of the outstanding Ukrainian educator, teacher I. Ohienko on the role of partnership of family and school education for the young generation have been outlined. The main reasons and results of spiritual depression of youth because of lack of family and school's attention have been pointed out.

Key words: Ivan Ohienko, pedagogy, education, partnership, person, family, children, society.

Отримано: 21.09.2018 р.

УДК 37.015.31:2:001(477)Огієнко
DOI: 10.32626/2309-7086.2018-15-2.320-325

С. В. Поліщук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ І УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ОГІЄНКА

На основі аналізу наукових праць Івана Огієнка автор статті постарався висвітлити їх вплив на виховний процес учнівської і студентської молоді. При цьому він звертає увагу на духовний зміст цих праць, показує їх значення у формуванні дитини як особистості, яка володіє високими моральними цінностями.

Інформаційною базою емпіричного дослідження слугували наукові праці Івана Огієнка, дослідження життя і творчості вченого сучасними педагогами, а також постанови Наркомосу і уряду молоді Української держави.

Методика дослідження базується на теоретичному обґрунтуванні і науковому аналізі наукових праць вченого. Крім цього автор використав ряд наукових джерел і праць з досліджуваної проблеми провідних вітчизняних педагогів.

У дослідженні проаналізовано значення, яке надавав Іван Огієнко, духовному становленню учня, як особистості. Звертається увага на необхідність морального і духовного виховання учнівської і студентської молоді.

Автор статті звертає увагу на дидактичні погляди і виховні ідеї пов'язані з проблематикою духовного збагачення підростаючого покоління у творчій спадщині Івана Огієнка.

Суттєве місце в статті відводиться духовності педагогічних поглядів вченого, його ставленню до віри, яка базується на християнській моралі.

Цінним є те, що автор не залишив поза увагою виховний процес, якому Іван Огієнко надавав особливого значення, підкреслюючи при цьому необхідність взаємозв'язку школи, сім'ї та духовенства; на роль вчителя у формуванні в учнів християнського світогляду; на роль виховного ідеалу. Автор статті також приділяє багато уваги формам та методам виховної роботи, на які вказував Іван Огієнко.

У статті звертається увага громадськості на необхідність посилення духовного і морального виховання учнівської і студентської молоді на сучасному етапі.

Ключові слова: виховання, процес, ідеї, увага, мораль, формування, існування, розвиток.

У своїй науковій праці «Духовні джерела Івана Огієнка» вчена-педагог І. Кучинська підкреслює, що одним із фундаторів національної освіти у роки відродження Української держави був Іван Огієнко – неперевершений самобут-